

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КІРОВОГРАДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра аудиту та оподаткування

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
ЩОДО ПІДГОТОВКИ ТА ПРОВЕДЕННЯ ДЕРЖАВНИХ
ЕКЗАМЕНІВ

для студентів галузі знань 0305 «Економіка і підприємництво»
напрямів підготовки:
6.030509 «Облік і аудит»,
6.030508 «Фінанси і кредит» (спеціалізація «Оподаткування»)

Кіровоград - 2015

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КІРОВОГРАДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра аудиту та оподаткування

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
ЩОДО ПІДГОТОВКИ ТА ПРОВЕДЕННЯ ДЕРЖАВНИХ
ЕКЗАМЕНІВ

для студентів галузі знань 0305 «Економіка і підприємництво»
напрямів підготовки:
6.030509 «Облік і аудит»,
6.030508 «Фінанси і кредит» (спеціалізація «Оподаткування»)

Затверджено
на засіданні кафедри
аудиту та оподаткування
Протокол № 1 від «30» серпня 2015 р.

Кіровоград - 2015

Методичні вказівки щодо підготовки та проведення державних екзаменів для студентів галузі знань 0305 «Економіка і підприємництво» напрямів підготовки: 6.030509 «Облік і аудит», 6.030508 «Фінанси і кредит» (спеціалізація «Оподаткування») / Укладачі: Н.С. Шалімова, О.Б. Пугаченко, О.М. Черновол, Н.А. Гніденко. - Кіровоград: КНТУ, 2013. – 39 с.

Рецензент - д. е. н., проф., декан факультету обліку та фінансів

Г.М. Давидов.

Методичні вказівки визначають загальні вимоги до підготовки та проведення державних екзаменів відповідно до стандартів вищої освіти України.

Укладачі:

Н.С. Шалімова – д.е.н., професор, завідувач кафедри аудиту та оподаткування

О.Б. Пугаченко – к.е.н., доцент кафедри аудиту та оподаткування

О.М. Черновол – к.е.н., доцент кафедри аудиту та оподаткування

Н.А. Гніденко – асистент кафедри аудиту та оподаткування

Відповідальний за випуск:

Шалімова Н.С. – д.е.н., професор, завідувач кафедри аудиту та оподаткування

ВСТУП

Методичні вказівки містять:

- опис мети та функцій державних екзаменів як форми державної атестації бакалаврів та уліз знань 0305 «Економіка і підприємництво»;
- опис процедур організації і проведення державних екзаменів;
- опис змісту екзаменаційних білетів та критеріїв їх оцінювання.

Дані методичні вказівки встановлюють загальні вимоги до тематики, структури, обсягу й оформлення дипломних робіт і ґрунтується на вимогах таких нормативних документів:

- Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах, затвердженому наказом Міністерства освіти України №161 від 2 червня 1993 р.;

- Лист Міністерства освіти України №83-5/1259 від 29 грудня 1993 року «Щодо Рекомендацій про порядок створення, організацію і роботу державної екзаменаційної (кваліфікаційної) комісії у вищих навчальних закладах України»;

- Положення «Про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №65 від 20 січня 1998 року;

- Освітньо-професійні програми підготовки бакалавра, спеціаліста і магістра галузі знань 0305 «Економіка і підприємництво»;

- Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 29.03.2012 р. №384 «Про затвердження форм документів з підготовки кадрів у вищих навчальних закладах I-IV рівнів акредитації» (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки №683 від 05.06.2013 р.)

1. Мета та функції державних екзаменів за напрямом підготовки 6.030509 «Облік і аудит», 6.030508 «Фінанси і кредит» (спеціалізація «Оподаткування»)

Відповідно до Освітньо-професійної програми підготовки бакалавра з галузі знань 0305 «Економіка і підприємництво» державна атестація з професійної підготовки може відбуватися за одним із трьох варіантів:

- у вигляді державного екзамену з загальнотеоретичної дисципліни, мікроекономіки, макроекономіки, історія економіки та економічної думки та комплексного державного екзамену за фахом;
- у вигляді комплексного державного екзамену за фахом та захисту випускної роботи;
- у вигляді державних екзаменів з нормативних дисциплін циклу професійної та практичної підготовки, кількість яких (не менше трьох) встановлює вищий навчальний заклад.

В Кіровоградському національному технічному університеті вибрано структуру завдань державної атестації випускників за освітньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр» згідно з таким варіантом: державні екзамени з нормативних дисциплін циклу професійної та практичної підготовки в кількості чотирьох екзаменів.

До циклу дисциплін професійної та практичної підготовки бакалавра за напрямом 6.030509 «Облік і аудит» включено:

1. Економіка підприємства
2. Менеджмент
3. Маркетинг
4. Гроші і кредит
5. Фінанси
6. Бухгалтерський облік (загальна теорія)
7. Економіка праці і соціально-трудова відносини
8. Міжнародна економіка
9. Статистика
10. Соціологія
11. Регіональна економіка
12. Безпека життєдіяльності
13. Аналіз господарської діяльності
14. Фінансовий облік I
15. Фінансовий облік II
16. Управлінський облік
17. Звітність підприємств
18. Облік у банках
19. Облік у бюджетних установах
20. Інформаційні системи і технології в обліку та аудиті
21. Облік і звітність в оподаткуванні
22. Аудит.

До циклу дисциплін професійної та практичної підготовки бакалавра за напрямом 6.030508 «Фінанси і кредит» (спеціалізація «Оподаткування») включено:

1. Економіка підприємства
2. Менеджмент
3. Маркетинг
4. Гроші і кредит
5. Фінанси
6. Бухгалтерський облік (загальна теорія)
7. Економіка праці і соціально-трудова відносини
8. Міжнародна економіка
9. Статистика
10. Соціологія
11. Регіональна економіка
12. Безпека життєдіяльності
13. Банківська система
14. Бюджетна система
15. Податкова система
16. Страхування
17. Фінанси підприємств
18. Фінансовий ринок
19. Інвестування

За кафедрою аудиту та оподаткування закріплено проведення таких державних екзаменів:

- за напрямом 6.030509 «Облік і аудит» - з дисциплін «Аудит» та «Аналіз господарської діяльності»;
- за напрямом 6.030508 «Фінанси і кредит» (спеціалізація «Оподаткування») – з дисципліни «Податкова система».

Державні екзамени повинні визначати рівень засвоєння студентами теоретичного матеріалу та рівень сформованості практичних умінь і навичок наведених вище економічних дисциплін, вміння самостійно аналізувати складні явища та процеси суспільно-економічного розвитку, активно використовувати набуті знання у своїй професійній та суспільній діяльності.

Державні екзамени за напрямами підготовки 6.030509 «Облік і аудит», 6.030508 «Фінанси і кредит» (спеціалізація «Оподаткування») є продовженням навчально-виховного процесу, складовою частиною завершального етапу підготовки бакалаврів галузі знань 0305 «Економіка та підприємництво».

Цілі державних екзаменів зумовлюють і їх функції. Головною з них є контроль та оцінка рівня економічних знань, отриманих студентом протягом чотирьох років навчання з урахуванням вимог Болонського процесу.

Реалізація цієї функції припускає перевірку методологічних та теоретичних принципів, проблем і положень наведених вище економічних дисциплін, а також вміння їх використовувати при аналізі економічних явищ

і в практичній діяльності. Важливе значення має функція виявлення навичок вирішення практичних завдань, конкретного аналізу проблемних ситуацій на мікроекономічному рівні.

Проведення державних екзаменів відіграє ще й важливу виховну функцію. У конкретному вираженні вона виявляється у вмінні студента самостійно, логічно й послідовно висловлювати свої економічні переконання, здійснювати самоконтроль і критично оцінювати свої знання та навички.

Проведення державних екзаменів з нормативних дисципліни циклу професійної та практичної підготовки, за умов всебічного аналізу їх результатів, дозволяє найбільш вичерпно з'ясувати позитивний досвід і недоліки в організації, змісті й методиці викладання фахових економічних дисциплін, а також самостійної роботи студентів.

Державні екзамени можуть проводитися усно, письмово, шляхом тестування. Державні екзамени з дисциплін «Аудит», «Аналіз господарської діяльності» за напрямом 6.030509 «Облік і аудит» та з дисципліни «Податкова система України» за напрямом 6.030508 «Фінанси і кредит» (спеціалізація «Оподаткування») проводяться шляхом письмового тестування.

2. Державна екзаменаційна комісія

Державна атестація у формі державних екзаменів здійснюється державною екзаменаційною комісією, яка формується щорічно на період їх проведення з професорсько-викладацького складу кафедри аудиту та оподаткування в кількості чотирьох осіб. Персональний склад комісії затверджується ректором не пізніше як за місяць до початку проведення державних екзаменів.

В обов'язки державної екзаменаційної комісії входять:

- перевірка і оцінка науково-теоретичної та практичної підготовки студентів, які закінчують університет, з метою встановлення відповідності їх освітнього та кваліфікаційного рівня до вимог стандарту якості освіти, положень про вищий навчальний заклад і ступеневу систему освіти, а також навчальних планів і програм підготовки спеціалістів;
- вирішення питання про присвоєння випускникам відповідної освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» за напрямами підготовки 6.030509 «Облік і аудит», 6.030508 «Фінанси і кредит» (спеціалізація «Оподаткування») та видачу диплома (звичайного зразка чи з відзнакою);
- розробка пропозицій щодо подальшого поліпшення якості підготовки фахівців за даними напрямами.

3. Організація підготовки до проведення державних екзаменів за напрямками підготовки 6.030509 «Облік і аудит», 6.030508 «Фінанси і кредит» (спеціалізація «Оподаткування»)

Кафедра аудиту та оподаткування разом з навчальним відділом, керівництвом факультету обліку та фінансів організує підготовку до проведення державних екзаменів у терміни, передбачені навчальними планами підготовки бакалаврів за напрямками 6.030509 «Облік і аудит», 6.030508 «Фінанси і кредит» (спеціалізація «Оподаткування»). Робота державних екзаменаційних з комісій проводиться у вище зазначені терміни.

До складання державних екзаменів допускаються студенти, які закінчили вивчення всіх теоретичних дисциплін, склали всі заліки й іспити згідно з навчальним планом бакалавра, тобто виконали всі вимоги навчального плану.

Для підготовки і складання державних іспитів виділяється не менше п'яти навчальних днів, протягом яких організовується читання оглядових лекцій, проведення групових та індивідуальних консультацій.

Розклад проведення державних екзаменів доводиться до відома всіх учасників державних екзаменів не пізніше ніж за місяць до його початку. Інтервал між державними екзаменами в кожній групі повинен складати не менш п'яти календарних днів.

Для складання державних екзаменів навчальним відділом спеціально виділяються і закріплюються за ДЕК постійні аудиторії.

Оглядові лекції з дисциплін «Аудит», «Аналіз господарської діяльності» (для студентів за напрямом «Облік і аудит») та «Податкова система» (для студентів за напрямом 6.030508 «Фінанси і кредит» (спеціалізація «Оподаткування»)) під час підготовки до державних екзаменів не повинні бути простим повторенням прочитаних раніше тем з визначених дисциплін, коротким та поверховим викладенням програмних тем навчальних курсів, відповідями на питання екзаменаційних білетів. Лекції повинні мати цілеспрямований, методологічний характер з використанням найсучасніших економічних теорій і рівня розвитку інформаційних технологій та забезпечити органічний зв'язок теоретичних і практичних питань щодо професійної підготовки студентів. Формуючи тематику оглядових лекцій, треба першочергову увагу приділяти висвітленню декількох вузлових, найбільш важких, актуальних і одночасно складних для самостійного вивчення студентами проблем.

Під час підготовки до іспитів значну роль відіграють консультації. Зазвичай проводять дві передекзаменаційні консультації.

Перша консультація має установчий характер, тому вона проводиться для студентів на самому початку терміну, виділеного для підготовки й складання державних екзаменів. На консультації пропонуються методичні рекомендації щодо організації самостійної роботи в період підготовки до державного іспиту, відбувається ознайомлення студентів з обсягом вимог, що висуваються до іспиту, з характером питань екзаменаційних білетів,

користуючись при цьому навчальними програмами з відповідних курсів. На консультації викладач розповідає студентам:

- про принципи групування питань в екзаменаційних білетах;
- про місце (аудиторії), час та порядок проведення екзамену;
- про режим роботи в дні підготовки до екзамену, включаючи режим роботи бібліотеки, їдальні тощо;
- про методичні вказівки щодо підготовки та проведення державних екзаменів.

Друга консультація має на меті надати студентам допомогу у вивченні нових і найбільш складних питань з фахових дисциплін. Ця консультація проводиться напередодні іспиту для окремої групи студентів.

Викладач рекомендує студентам заздалегідь сформулювати питання, на які вони бажають отримати додаткові пояснення. Це, зрозуміло, не виключає можливості для кожного студента задавати свої питання під час проведення консультації. Доцільно також на другій консультації проаналізувати найбільш поширені помилки, які допускали студенти в попередніх групах на державному іспиті.

Другу консультацію можна проводити у формі “круглого столу” за участі викладачів, які входять до складу державної екзаменаційної комісії.

Окрім групових консультацій, в міру необхідності, проводяться й індивідуальні. Для цього протягом терміну, виділеного для підготовки та складання державних екзаменів, на кафедрі аудиту та оподаткування затверджується графік консультацій.

Списки студентів, допущених до складання державних екзаменів, подаються в державну екзаменаційну комісію деканом факультету обліку і фінансів.

4. Організація проведення державних екзаменів за напрямом підготовки 6.030509 «Облік і аудит», 6.030508 «Фінанси і кредит» (спеціалізація «Оподаткування») та їх результати

Державний екзамен проводиться на відкритому засіданні комісії за наявності не менше трьох її членів; на засіданні комісії можуть бути присутні представники ректорату, деканатів університету тощо.

До державної екзаменаційної комісії подаються:

- списки студентів за навчальними групами, допущених до складання державних екзаменів;
- робочі навчальні програми з дисципліни, винесених на державні екзамени;
- комплект екзаменаційних білетів.

Тривалість державного екзамену не повинна перевищувати 6 академічних годин на день.

У разі сумніву щодо розуміння сформульованих у білеті питань або умов задачі студент має право звернутися за поясненням до екзаменаційної

комісії.

До початку іспиту група студентів, які складають його за розкладом у цей день, запрошується в аудиторію, де відбувається засідання ДЕК. Враховуючи режим роботи комісії та форму проведення іспиту, до аудиторії запрошуються одночасно всі студенти групи.

Голова комісії вітає студентів з початком державного іспиту, знайомить їх зі складом ДЕК і коротко пояснює порядок її роботи. Після завершення організаційного етапу оголошується час початку та закінчення державного іспиту. Вихід студентів з аудиторії забороняється.

Кожному з них для підготовки відповіді виділяють окремий стіл. Необхідні записи студент робить на стандартних аркушах, що видаються комісією.

Виконання студентами завдань на державному іспиті повинно мати винятково самостійний характер. За використання заборонених джерел чи підказок студент звільняється від екзамену з виставленням оцінки "0" балів.

Після закінчення державного екзамену письмові відповіді разом з екзаменаційними білетами студентів приймаються державною екзаменаційною комісією індивідуально від кожного студента.

5. Результати державних екзаменів за напрямами підготовки 6.030509 «Облік і аудит», 6.030508 «Фінанси і кредит» (спеціалізація «Оподаткування») та їх результати

Перевірка робіт здійснюється членами державної екзаменаційної комісії тільки в приміщеннях академії: на кафедрі аудиту та оподаткування або у спеціально виділеній аудиторії. У перевірній роботі виставляється загальна оцінка за бальною шкалою, за чотирибальною шкалою «відмінно», «добре», «задовільно» і «незадовільно», шкалою ECTS, яка затверджується підписами голови і членів державної екзаменаційної комісії.

Студенту, який склав державні екзамени відповідно до вимог освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів за напрямами підготовки 6.030509 «Облік і аудит», 6.030508 «Фінанси і кредит» (спеціалізація «Оподаткування») галузі знань 0305 "Економіка і підприємництво", рішенням державної екзаменаційної комісії присвоюється відповідна кваліфікація і видається диплом державного зразка.

Студент, який при складанні державного екзамену отримав незадовільну оцінку, відраховується з університету і йому видається академічна довідка. Студент, який не склав державного екзамену, допускається до повторного складання державних екзаменів протягом трьох років після закінчення університету. Перелік дисципліни, що виносяться на державні екзамени для осіб, котрі не склали ці екзамени, визначається навчальним планом, який діяв в рік закінчення студентом теоретичного курсу.

Повторне складання (перескладання) державного екзамену з метою підвищення оцінки не дозволяється. Повторно складають тільки ті державні

екзамени, з яких була отримана незадовільна оцінка, з урахуванням змін, що відбулися у навчальних програмах цих дисциплін.

У разі одержання незадовільної оцінки з одного екзамену, студент не позбавляється права продовжувати складати державні екзамени з інших дисциплін у термін, встановлений графіком.

Студентам, які не склали державні екзамени з поважних причин (підтверджених документально), за наказом ректора може бути продовжений строк навчання до наступного терміну роботи державної екзаменаційної комісії зі складанням державних екзаменів, але не більше ніж на один рік.

Усі засідання державної екзаменаційної комісії протоколюються секретарем. Протоколи засідання державної екзаменаційної комісії, індивідуальні навчальні плани студентів з проставленими в них результатами державної атестації підписуються головою і членами комісії.

У протоколи вносяться оцінки, одержані на державних екзаменах, записуються питання, що ставились, особливі думки членів комісії, вказується здобутий освітньо-кваліфікаційний рівень, а також, який державний документ про освіту (з відзнакою чи без відзнаки) видається студенту-випускнику, що закінчив університет.

Результати державних екзаменів оголошуються студентам у день його проведення після оформлення протоколів державної екзаменаційної комісії. При цьому дається загальна оцінка відповідей студентів, відзначаються найкращі з них, характеризується рівень фахової підготовки студентів.

За підсумками роботи державної екзаменаційної комісії складається звіт, оформлений відповідно до встановлених вимог, який затверджується на її заключному засіданні. У звіті повинні бути відображені:

- характеристика знань студентів;
- недоліки, допущені при підготовці спеціалістів;
- зауваження щодо забезпечення організації роботи державної екзаменаційної комісії.

У ньому даються пропозиції про покращення підготовки бакалаврів, заходи щодо усунення недоліків з організації проведення державних іспитів.

Звіт про роботу державної екзаменаційної комісії подається ректору у двох примірниках у двотижневий термін після закінчення роботи.

Після закінчення роботи державної екзаменаційної комісії її голова складає звіт. Підсумки державної атестації студентів обговорюються на засіданнях вченої ради університету, факультету, кафедри аудиту та оподаткування.

Ректорат, методична рада факультету обліку і фінансів, кафедра аудиту та оподаткування за підсумками державної атестації розробляють і здійснюють відповідні заходи, спрямовані на подальше вдосконалення викладання фахових дисциплін в академії, підвищення якості підготовки фахівців освітньо-професійної програми підготовки бакалавра за напрямами підготовки 6.030509 «Облік і аудит», 6.030508 «Фінанси і кредит» (спеціалізація «Оподаткування») галузі знань 0305 «Економіка та підприємництво».

6. Порядок підготовки екзаменаційних білетів, їх зміст та критерії оцінювання

Державні екзамени проводяться за білетами, складеними у повній відповідності до навчальних програм.

Підготовка та формування екзаменаційних білетів є одним із найскладніших і відповідальних завдань. При їх формуванні можна користуватися двома різними підходами. Перший полягає у збереженні специфіки кожної дисципліни. Це полегшує вирішення організаційних моментів (питання оглядових лекцій, проведення консультацій, підведення підсумків іспитів тощо), але можливе дублювання окремих питань.

Другий підхід – комплексний, системний, являє собою синтез усіх наскрізних проблем фахової підготовки. У цьому випадку екзаменаційні питання повинні формуватися на засадах їх методологічного значення, актуальності з погляду на сучасні вимоги. Безумовно, за таким підходом частина питань може залишитися поза увагою укладачів екзаменаційних білетів. Тому доцільно включати їх у білети як самостійні питання.

Державні екзамени можуть проводитися за такими варіантами:

- 1) у вигляді тестових питань;
- 2) у вигляді екзаменаційних білетів, які складаються з теоретичних питань, до яких можуть додаватися розрахункові задачі та/або тести.

Викладачі повинні складати тести та екзаменаційні білети такої складності, щоб оцінювання на екзамені відбувалося якомога об'єктивніше.

Якщо екзамен проводиться у вигляді тестів, то може бути обраний один з двох варіантів:

1. Екзаменаційний білет складається з тестів (не менше 100 штук). За правильну відповідь на одне питання тесту студент отримує один бал. Оцінювання проводиться за 100-бальною шкалою ECTS з подальшою трансформацією у п'ятибальну шкалу.

2. Екзаменаційний білет складається з тестів різної складності (не менше 100 штук). Рекомендується така структуризація: „легкі питання”, „складні питання”, „дуже складні питання”. За відповідь на „легкі питання” студент може отримати 0.5 бала, за відповідь на „складні питання” – 1,0 бали, за відповідь на „дуже складні” питання – 1,5 бали. Максимальна кількість балів, яку може набрати студент, повинна дорівнювати 100 балам. Оцінювання проводиться за 100-бальною шкалою ECTS з подальшою трансформацією у п'ятибальну шкалу.

Якщо екзаменаційний білет складається з теоретичних питань (не більше трьох) та розрахункових задач (не більше двох), то для кожного теоретичного питання та розрахункової задачі викладачем розробляються критерії оцінювання наступним чином:

- встановлюється максимальна кількість балів, яку може отримати студент при правильній відповіді на кожне теоретичне питання та при правильному розв'язанні розрахункової задачі, виходячи з того, що максимальна кількість балів, яку може набрати студент, не може

перевищувати 100 балів;

- встановлюються кількість балів в залежності від рівня відповіді на теоретичні питання:

- 100% балів - студент дає вичерпну, змістовну і правильну відповідь на поставлене питання, при цьому вільно володіє економічними категоріями, логічно і послідовно розкриває методологічні та теоретичні основи поставленого питання, показує глибокі знання нормативних та законодавчих актів, спеціальної економічної літератури;

- 50% балів - студент в основному правильно відповів на поставлене запитання, але припустив деякі неточності у визначенні змісту окремих економічних категорій і викладі організаційно-методичних та теоретичних підходів, показав неміцні знання літературних джерел, не досить переконливо аргументував свою відповідь;

- 0 балів - студент не знає або невірно сформулював відповідь на поставлене питання, припустився істотних помилок при викладі питань, показав незнання нормативно-законодавчої бази, спеціальної літератури та невміння аргументувати свою відповідь на поставлене питання.

- встановлюється кількість балів в залежності від рівня розв'язання розрахункової задачі:

- 100% балів - студент правильно вирішує запропоновану задачу, при цьому вільно володіє економічними категоріями, логічно і послідовно аргументує порядок вирішення задачі, показав глибокі знання нормативних та законодавчих актів, спеціальної економічної літератури;

- 50% балів - студент в основному правильно вирішив задачу, але припустив деякі неточності у визначенні змісту окремих економічних категорій і викладі організаційно-методичних та теоретичних питань, показав неміцні знання літературних джерел, не досить переконливо аргументував свою відповідь;

- 0% балів - студент не зміг вирішити задачу або запропонував абсолютно невірне рішення, припустився істотних помилок при викладі питань, показав незнання нормативно-законодавчої бази, спеціальної літератури та невміння аргументувати свою відповідь на поставлене питання.

Трансформація отриманих балів у п'ятибальну шкалу та шкалу ECTS відбувається за такою схемою:

Оцінка ECTS	Визначення	Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	
			Екзамен	Залік
A	Відмінно – відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок	90-100	Відмінно	Зараховано
B	Дуже добре – вище	82-89	Добре	Зараховано

	середнього рівня з кількома помилками			
С	Добре – в цілому правильне виконання з певною кількістю суттєвих помилок	74-81	Добре	Зараховано
Д	Задовільно – непогано, але із значною кількістю недоліків	64-73	Задовільно	Зараховано
Е	Достатньо – виконання відповідає мінімальним критеріям	60-63	Задовільно	Зараховано
FX	Незадовільно – з можливістю перескладання іспиту	Менше 60	Незадовільно	Не зараховано

ПРОГРАМНИЙ МАТЕРІАЛ
державного екзамену з дисципліни «Податкова система України» за
напрямом підготовки 6.030508 «Фінанси і кредит» спеціалізація
«Оподаткування»

Метою навчальної дисципліни “Податкова система України” є формування у студентів теоретичних і практичних знань з теорії та практики оподаткування, розкриття шляхів забезпечення фінансових інтересів держави, та захист прав платників податків, опанування студентами теоретико-методологічних основ здійснення аналізу діючої системи оподаткування, засвоєння основ підприємницької діяльності, роботи державних органів системи оподаткування, що забезпечує засвоєння студентами практичних знань з питань податкового законодавства

Основними завданнями вивчення дисципліни “Податкова система України” є вміння студентів орієнтуватись в положеннях Податкового Кодексу України; орієнтуватись у податковій системі та податковій політиці України; об'єктивно оцінювати зміни, що відбуваються в податковій політиці; розуміти сутність і тенденції розвитку податкових відносин; розробляти та вирішувати актуальні проблеми теорії і практики розбудови даної системи держави; з'ясування сутності та значення необхідності оподаткування, оволодіння знаннями з його основ, фінансово-економічного механізму, методами та прийомами його здійснення; ознайомлення з джерелами оподаткування та особливостями оподаткування на підприємствах різних галузей, сфер діяльності та форм власності; вивчення комплексу показників оцінки різноманітних баз оподаткування; засвоєння основ методичної послідовності та порядку розрахунку різноманітних податків; визначення кола платників для відповідних податків; знання основ пільгового оподаткування із сукупності податків, зборів, внесків та платежів підприємств.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні знати:

- особливості податкового законодавства та податкової звітності підприємств різних форм власності;
- види грошових надходжень підприємств;
- техніку податкових розрахунків;
- типову податкову документацію;
- прийоми і методи складання податкової звітності;
- порядок обліку кола платників;
- порядок визначення строків сплати податків;
- умови надання пільг з оподаткування;
- особливості обрахування різноманітних податків;
- відповідальність та штрафні санкції за ухилення від сплати податків.

вміти:

- визначати коло платників;

- визначати об'єкт оподаткування (базу оподаткування);
- нараховувати суму податків за відповідними ставками;
- вести податковий облік документації;
- враховувати пільги з податків;
- нараховувати штрафні санкції та визначати ступінь відповідальності платників податків за порушення податкового законодавства.

Перелік екзаменаційних питань

1. Поняття та функції податків
2. Характеристика основних елементів оподаткування.
3. Класифікація податків.
4. Види прямого оподаткування.
5. Загальна характеристика непрямих податків, їхні переваги і недоліки, роль у формуванні доходів бюджету.
6. Види непрямих податків.
7. Загальна характеристика непрямих податків, їхні переваги та недоліки, роль у формуванні доходів бюджету.
8. Економічні теорії в податковій сфері.
9. Податкова політика в системі державного регулювання економіки.
10. Податкова політика та її вплив на макроекономічні показники.
11. Податкова політика та її вплив на мікроекономічні показники.
12. Податкова політика та інфляція.
13. Методи формування доходів держави та їхня загальна характеристика.
14. Характеристика основних принципів оподаткування.
15. Склад і структура доходів бюджету України.
16. Органи державної податкової служби України та їхні завдання.
17. Функції Державної податкової адміністрації України.
18. Функції середнього та базового рівня Державної податкової служби.
19. Права органів Державної податкової служби.
20. Фінансові санкції, які накладаються органами податкової служби.
21. Адміністративні санкції, які накладаються органами податкової служби.
22. Обов'язки та відповідальність посадових осіб податкових органів.
23. Податкова міліція.
24. Облік юридичних осіб в податкових органах.
25. Особливості державної реєстрації фізичних осіб платників податків в органах державної податкової служби України.
26. Облік податків і неподаткових платежів в органах державної податкової служби України.
27. Порядок погашення зобов'язань платника перед бюджетом.

28. Податок на додану вартість у системі непрямого оподаткування.
29. Платники і ставки з податку на додану вартість.
30. Порядок визначення суми ПДВ, що підлягає сплаті до бюджету.

Характеристика податкового зобов'язання та податкового кредиту.

31. Об'єкт оподаткування податку на додану вартість.
32. База оподаткування податку на додану вартість.
33. Звільнення від оподаткування ПДВ.
34. Нульова ставка з ПДВ.
35. Порядок визначення дати виникнення податкового зобов'язання та права платника на податковий кредит з податку на додану вартість.
36. Порядок обігу і погашення простих векселів з податку на додану вартість.
37. Порядок бюджетного відшкодування з податку на додану вартість.
38. Акцизний податок у системі непрямого оподаткування.
39. Платники та об'єкт оподаткування акцизного податку.
40. Порядок визначення суми акцизного податку.
41. Пільги і строки сплати акцизного податку.
42. Особливості оподаткування акцизним податком алкогольних напоїв та тютюнових виробів.
43. Мито в системі непрямого оподаткування.
44. Мито: загальна характеристика, види мита.
45. Мито: платники, об'єкт оподаткування, ставки, пільги і порядок сплати.
46. Поняття митної вартості та порядок її визначення.
47. Податок на прибуток підприємств у системі прямого оподаткування.
48. Платники, об'єкт оподаткування і ставки з податку на прибуток підприємств.
49. Порядок визначення скоригованого доходу з податку на прибуток підприємств.
50. Витрати платників податку на прибуток підприємств, що включається і що не включається до витрат.
51. Особливості віднесення витрат подвійного призначення до складу витрат платника податку на прибуток підприємств.
52. Порядок визначення дати збільшення доходу і витрат з податку на прибуток підприємств.
53. Пільги та строки сплати податку на прибуток підприємств.
54. Особливості оподаткування страхової діяльності та бартерних операцій податком на прибуток підприємств.
55. Особливості оподаткування результатів діяльності, що здійснюється за довгостроковим контрактом податком на прибуток підприємств.
56. Особливості оподаткування неприбуткових організацій податком на прибуток підприємств.

1. 57. Особливості оподаткування нерезидентів податком на прибуток підприємств.

57. Особливості оподаткування дивідендів та грального бізнесу податком на прибуток підприємств.

58. Порядок визначення амортизаційних відрахувань для цілей оподаткування.

59. Податок на доходи фізичних осіб у системі прямого оподаткування.

60. Платники, ставки й об'єкт оподаткування податку на доходи фізичних осіб.

61. Доходи, які включаються та не включаються до складу загального оподаткованого доходу з податку на доходи фізичних осіб.

62. Податковий кредит з податку на доходи фізичних осіб.

63. Порядок нарахування та сплати податку на доходи фізичних осіб.

64. Особливості оподаткування орендних операцій, процентів, дивідендів, вигравів та призів податком на доходи фізичних осіб.

65. Особливості оподаткування інвестиційного прибутку та благодійної допомоги податком з доходів фізичних осіб.

66. Особливості оподаткування доходів, отриманими за договорами довгострокового страхування життя та недержавного пенсійного страхування, податком на доходи фізичних осіб.

67. Особливості оподаткування іноземних доходів резидентів та доходів нерезидентів податком на доходи фізичних осіб.

68. Особливості оподаткування операцій, пов'язаних з іпотечним житловим кредитуванням та операцій з продажу об'єктів нерухомого майна податком на доходи фізичних осіб.

69. Особливості оподаткування доходу, отриманого платником податку внаслідок прийняття ним у спадщину та у подарунок коштів, майна, майнових чи немайнових прав податком на доходи фізичних осіб.

70. Пільги з податку на доходи фізичних осіб.

71. Порядок оподаткування податком на доходи фізичних осіб доходів від підприємницької діяльності.

72. Порядок сплати фіксованого податку громадянами, що займаються підприємницькою діяльністю без створення юридичної особи.

73. Збір за спеціальне використання лісових ресурсів.

74. Збір за спеціальне використання водних ресурсів.

75. Платежі за користування надрами.

76. Рентна плата за нафту і газ, що видобуваються в Україні.

77. Збір на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства.

78. Збір за геологорозвідувальні роботи, виконані за рахунок державного бюджету.

79. Відрахування від плати за транзит природного газу, нафти й аміаку.

80. Єдиний збір, який справляється в пунктах пропуску через державний кордон України.

81. Державне мито.
82. Податок на промисел.
83. Збір за першу реєстрацію транспортних засобів.
84. Загальна характеристика місцевих податків і зборів.
85. Фіксований сільськогосподарський податок: загальна характеристика, платники та пільги.
86. Фіксований сільськогосподарський податок: об'єкт оподаткування, ставки та порядок сплати.
87. Спрощена система оподаткування суб'єктів малого підприємства. Особливості нарахування і сплати єдиного податку для фізичних осіб — суб'єктів підприємницької діяльності.
88. Спрощена система оподаткування суб'єктів малого підприємства. Особливості нарахування і сплати єдиного податку для юридичних осіб.
89. Плата за землю: платники, об'єкт оподаткування і ставки.
90. Плата за землю: пільги і порядок сплати.
91. Ухилення від податків: поняття, чинники, методи.
92. Податкова оптимізація в рамках вітчизняного і міжнародного законодавства. Проблеми подвійного оподаткування міжнародного бізнесу.
93. Перекладання непрямих податків.
94. Напрямки та способи перекладання непрямих податків.

Приклади відповідей

Теоретичне питання

Зміст питання:

Поняття та функції податків

Приклад відповіді:

За економічним змістом *податки* – це фінансові відносини між державою і платниками податків з приводу примусового відчуження частини знову створеної вартості з метою формування централізованих фондів грошових ресурсів, необхідних для виконання державою її функцій.

Податки не єдина форма акумуляції грошових коштів бюджетом та іншими державними фондами. Існують ще *обов'язкові платежі*, яким притаманні риси податків:

1) *податкові платежі* : плата за воду, землю – обов'язкові збори, які стягується з платників за умови конкретного еквівалентного обміну між державою та платником;

2) *відрахування, внески* – обов'язкові збори з юридичних та фізичних осіб, яким притаманні ознаки цільового призначення.

Основними характерними особливостями податку в порівнянні з обов'язковими платежами є те, що він:

— справляється на умовах безповоротності. Повернення податку можливе тільки в разі його переплати або тоді, коли законодавством передбачені пільги щодо даного податку;

— має односторонній характер встановлення. Оскільки податок сплачується з метою покриття суспільних потреб, які в основному відокремлені від індивідуальних потреб конкретного платника, то він є індивідуально безповоротний. Сплата податку не породжує зустрічного зобов'язання держави вчиняти будь-які дії на користь конкретного платника;

— може бути сплачений лише до бюджету, а не до іншого грошового централізованого або децентралізованого фонду;

— не має цільового призначення;

— є виключно атрибутом держави і базується на актах вищої юридичної сили.

Отже, **податки** – це обов'язкові платежі, які законодавчо встановлюються державою, сплачуються юридичними та фізичними особами в процесі перерозподілу частини вартості валового внутрішнього продукту й акумулюються в централізованих грошових фондах для фінансового забезпечення виконання державою покладених на неї функцій.

Функції податку – це проявлення його сутності в дії, спосіб вираження його властивостей.

Виходячи із сутності податку, можна визначити дві функції даної категорії: фіскальну і розподільчо-регулюючу.

Суть **фіскальної функції** полягає в тому, що з допомогою податків формуються фінансові ресурси держави. Податки виступають основним (найважливішим) джерелом доходів бюджетів різних рівнів. Об'єктивне існування податків як основного джерела доходів передбачає:

а) надходження їх рівномірно в календарному розрізі (рівнонапруженість);

б) стабільність надходження;

в) податки повинні рівномірно надходити по всіх територіальних рівнях.

Розподільчо-регулююча функція полягає в тому, що за допомогою податків відбувається перерозподіл вартості валового внутрішнього продукту між державою та її суб'єктами і через елементи податку (об'єкт, суб'єкт оподаткування, ставка податку, податкові пільги тощо) держава в змозі регулювати вартісні пропорції такого розподілу. Змінюючи пропорції функціонування ресурсів в економіці, оподаткування суттєво впливає на процес виробництва, нагромадження капіталу, інвестування, платоспроможний попит і пропозицію. Завдяки податкам держава отримує можливість регулювати різні аспекти соціально-економічного життя на макрорівні, а на мікрорівні – впливати на конкретну поведінку платника податків. Так, маніпулюючи пропорціями та режимами вилучення в суб'єктів господарювання або домогосподарств частки їх доходів, податок може відповідно міняти напрями їхньої діяльності.

Із з'ясування сутності податків та єдності їх функцій впливає

важливий у теоретичному плані висновок про те, що специфічне суспільне призначення податків знаходить своє вираження не в існуванні кожної функції окремо, а лише в їх єдності.

Розрахункові та практичні завдання

Завдання:

Необхідно визначити суму акцизного податку, що має сплатити ПАТ «Альфа», контрактну вартість з врахуванням непрямих податків та ціну 1 л вина.

Вихідні дані:

ПАТ «Альфа» — виробник алкогольних напоїв та пива відвантажило в звітному періоді покупцю ТОВ «Бета» вина виноградні натуральні міцні в обсязі 1500 л. Оплату в звітному періоді не отримано. Контрактна вартість становить 30 000,00 грн, без ПДВ (без акцизного податку).

Приклад розв'язання:

Ставка акцизного податку відповідно до п.п. 215.3.1. п. 215.3 ст. 215 Податкового кодексу України станом на 2015 рік, становить 3,58 грн. за 1 л. вина натурального з додаванням спирту та міцні (кріплені).

Розв'язання:

1. Визначимо суму акцизного податку за твердою ставкою:

$$АП = C \times K, \text{ де}$$

АП – акцизний податок,

C – ставка акцизного податку на одиницю продукції

K – кількість продукції

$$АП = 3,58 \text{ грн} \times 1\,500 \text{ л} = 5\,370,00 \text{ грн.}$$

2. Визначимо контрактну вартість з врахуванням непрямих податків

$$B = B' + 0,2 \times B' + АП,$$

де B — контрактна вартість з врахуванням непрямих податків;

B' — контрактна вартість без врахування непрямих податків

АП – акцизний податок

$$B = 30\,000,00 + 0,2 \times 30\,000,00 + 5\,370,00 = 50\,370,00 \text{ грн}$$

3. Визначимо ціну 1 л вина

$$Ц = B / K$$

де Ц — ціна одиниці товару

B — контрактна вартість з врахуванням непрямих податків

K – кількість товару

Таким чином:

$$Ц = 50\,370 \text{ грн} / 1\,500 \text{ л} = 33,58 \text{ грн.}$$

Відповідь: сума акцизного податку, що підлягає сплаті з реалізації вина виноградного натурального міцного складає 5 370,00 грн, контрактна

вартість з врахуванням непрямих податків становить 50 370,00 грн, ціна 1 л вина складає 33,58 грн.

Приклади тестових питань, які виносяться на державний екзамен з дисципліни «Податкова система України»

1. Предметом податкової системи є:
 - А) податки, збори та обов'язкові платежі;
 - Б) платники податків та податкові органи;
 - В) відносини з приводу надходження податків і зборів від платників до бюджетів;
 - Д) відносини між державою і органами місцевого самоврядування - щодо розмежування їх прав законодавчої компетенції у податковій сфері, законодавчого закріплення за бюджетами кожного рівня влади власної доходної бази;
 - Е) правильної відповіді не запропоновано.

2. Метод правового регулювання податкових відносин:
 - А) диспозитивний;
 - Б) імперативний;
 - В) конструктивний;
 - Д) всі зазначені методи;
 - Е) правильної відповіді не запропоновано.

3. Податковою системою називають:
 - А) сукупність встановлених у країні податків і обов'язкових платежів;
 - Б) сукупність встановлених у країні обов'язкових платежів;
 - В) це сукупність різних видів податків та інших платежів і зборів, що віднесені до податкових, які справляються в державі;
 - Д) всі відповіді вірні;
 - Е) правильної відповіді не запропоновано.

4. Податкова політика — це:
 - А) діяльність платників і податкової служби щодо внесення податків до бюджету та контролю за платежами;
 - Б) сукупність встановлених у країні зборів, податків, обов'язкових платежів та органів, що контролюють їх надходження до бюджету;
 - В) діяльність держави у сфері визначення і стягнення податків;
 - Д) рівність, недопущення будь-яких проявів податкової дискримінації;
 - Е) правильної відповіді не запропоновано.

5. Прямі податки – це:
 - А) податки, котрі встановлюються безпосередньо щодо платників, їхній розмір прямо залежить від масштабів об'єкта оподаткування;

Б) встановлюються в цінах товарів та послуг, а їхній розмір для окремого платника прямо не залежить від його доходів;

В) фінансові відносини між державою та платниками податків з метою створення загальнодержавного централізованого фонду грошових коштів;

Д) податок, який стягується з юридичних осіб залежно від обсягу отриманого прибутку;

Е) правильної відповіді не запропоновано.

6. Який перелік суттєвих елементів закону про податок є правильним:

А) платник податку, об'єкт податку, предмет податку, податковий період, одиниця оподаткування, податкова ставка, звітний період, строк сплати податку, податкові пільги;

Б) платник податку, метод обліку податкової бази, податковий період, метод оподаткування, порядок розрахунку податку, порядок утримання і повернення неправильно утриманих сум, звітний період, строк сплати податку, способи і порядок сплати, податкові пільги;

В) платник податку, об'єкт податку, предмет податку, метод обліку податкової бази, податковий період, одиниця оподаткування, податкова ставка, метод оподаткування, порядок розрахунку податку, звітний період, строк сплати податку, способи і порядок сплати, податкові пільги;

Д) платник податку, об'єкт податку, предмет податку, метод обліку податкової бази, податковий період, податкова ставка, метод оподаткування, порядок розрахунку податку, строк сплати податку, способи і порядок сплати, відповідальність за податкові правовідносини;

Е) правильної відповіді не запропоновано.

7. Споживач товару чи послуги, в ціну якого включається податок, є:

А) платником податку;

Б) суб'єктом оподаткування;

В) носієм податку;

Д) об'єктом оподаткування;

Е) правильної відповіді не запропоновано.

8. Одиниця виміру об'єкта оподаткування - це:

А) платник податку;

Б) суб'єкт оподаткування;

В) носій податку;

Д) об'єкт оподаткування;

Е) правильної відповіді не запропоновано.

9. Грошова сума, з якої стягують податок:

А) джерело сплати;

Б) податкова квота;

В) податкова ставка;

Д) податковий тягар;

Е) правильної відповіді не запропоновано.

10. Непрямі податки представляють собою:

А) такі, що встановлюються персонально для конкретного платника залежно від його доходу чи майна;

Б) встановлюються в цінах товарів та послуг, а їхній розмір для окремого платника прямо не залежить від його доходів;

В) джерело державних доходів, яке, передбачає певну еквівалентність відносин платника з державою;

Д) всі відповіді вірні;

Е) правильної відповіді не запропоновано.

Рекомендована література

1. Білик М.Д., Золотко І.А.. Податкова система України. Навч. посібник для самостійного вивчення дисципліни.- К.: 2000. – 165 ст.
2. Бородіна Е.И., Голикова Ю.С., Колчена Н.В., Смиронова З.М. Финансыпредприятий.- М.: “Банки и биржи”. ЮНИТИ. 1995. - 324 ст.
3. Василенко А. Амортизація в Податковому кодексі: вивчаємо нові правила / А. Василенко // Все про бухгалтерський облік. – 2011. – № 22. – С. 5–21.
4. Гега П., Доля Л. Основы податкового права.ю - К.: 1998.- 368 ст.
5. Гридчина М.В., Вдовиченко Н.И., Калина А.В. – К.: МАУП, 2000. -126 ст.
6. Давыскиба К. В. Фискальный суверенитет как основа национальной налоговой безопасности / К. В. Давыскиба, Ю. В. Бережная // БизнесИнформ, 2011. – № 2(2) – С. 49–51.
7. Данілов О.Д., Фліссак Н.П. Податкова система та шляхи їїреформування. Нав. посібник.- К.: Парламентськевид-во.- 2001.
8. Добродій Т. Податкова знижка для фізичних осіб / Т. Добродій // Баланс. – 2011. – № 13. – С. 24–29.
9. Зима О. Г. Анализ факторов, влияющих на принятияналогоплательщикамирешения об уплатеналогов и сборов / О. Г. Зима, Н. В. Кузьминчук // БизнесИнформ. – 2011. – № 2 (1). – С. 54–56. 41
10. Золотко І.А. Податкова система. Навч. посібник.- К.: КНЕУ.- 2004.- 203 ст.
11. Иванов Ю. Б. Активизация предпринимательской деятельности в системе фискального регулирования / Ю. Б. Иванов // Фискальное регулирование экономического развития государства в посткризисный период. – К. : ООО "ДКС- центр", 2011. – С.124–135.
12. Иванов Ю. Б. Альтернативні системи оподаткування : навч. посібн. / Ю. Б. Иванов, К. В. Петросянц. – Х. : ВД "ІНЖЕК", 2007. – 366 с.
13. Иванов Ю. Б. Податкова система : підручник / Ю. Б. Иванов, А. І. Крисоватий, О. М. Десятнюк. – К. : Атіка, 2006. – 920 с.
14. Карпова В. В. Администрированиеналогов / В. В. Карпова //

Бухгалтерська тиждень. – 2011. – № 33. – С. 3–6.

15. Карпова В. В. Налог на прибыль / В. В. Карпова // Бухгалтерська тиждень. – 2011. – № 31. – С. 9–18.

16.

17. Ляшенко Ю.І. Солдатенко О.В. Оподаткування в Україні. Практикум. Ірпінь. Академія ДПС України, 2003. – 271 ст.

18. Мещерякова О. Налоговые системы развитых стран мира: Справочник. М.: Финансы и статистика.- 1995.

19. Митний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=92-15>.

20. Найденко А. Е. Проблемы бюджетного возмещения НДС в Украине / А. Е. Найденко // Сборник научных трудов VIII Международной научно-практической конференции "Новые тенденции в экономике и управлении организацией". – Екатеринбург : УГТУ-УПИ. – 2010. – Т. 2. – С. 25–30.

21. Налоги. Учебное пособие. /Под ред. В.В.Буряковского.- Днепропетровск.: «Пороги», 1998.

22. Налоги. Учебное пособие. Под ред. Д.Г. Черника. М.: Финансы и статистика. – 1997.

23. Нормативні акти України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.nau.kiev.ua.

24. Олійник О.В., Філон І.В. Податкова система. Навч. посібник. – К.: Центр навч. літератури., 2006. – 456 с.

25. Основы налогообложения : учебн. пособ. / Ю. Б. Иванов, А. Н. Тищенко, Е. В. Давыскиба та ін. – Х. : ИД "ИНЖЭК", 2008. – 280 с.

26. Податки та бухгалтерський облік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : basa.tav.kharkov.ua.

27. Податкова політика: теорія, методологія, інструментарій : навч. посібн. / під ред. Іванова Ю. Б., Майбурова І. А. – Х. : ВД "ИНЖЕК", 2010. – 492 с.

28. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI // Бухгалтерія. – № 50 (933), 2010. – 322 с.

29. Податковий менеджмент : підручник / Ю. Б. Иванов, А. І. Крисоватий, А. Я. Кізіма та ін. – К. : Знання, 2008. – 525 с.

30. Право. Україна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.legal.com.ua/cgi-bin/matrix.cgi/pravo.html.

31. Про державну податкову службу в Україні : Закон України в редакції Закону № 3813-12 від 24.12.94 // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 15.

32. Про Єдиний митний тариф : Закон України від 05.02.1992 р. № 2097-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.zakon1.rada.gov.ua.

33. Проблеми розвитку корпоративного податкового менеджменту : монографія / за заг. ред. Ю. Б. Іванова. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2010. – 496 с

34. Проблеми розвитку податкової політики та оподаткування : монографія / за заг. ред. Ю. Б. Іванова. – Х. : ВД "ИНЖЕК", 2007. – 448 с.

35. Пушкарєва В. М. История финансовой мысли и политика налогов. М.: ИНФРА – М. 1996.
36. Регулятивний потенціал податкової системи України : монографія / Ю. Б. Іванов, О. М. Тищенко, К. В. Давискіба та ін. ; за заг. ред. Ю. Б. Іванова. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2009. – 336 с.
37. Реформирование налоговых систем. Теория, методология и практика : монография / под ред. И. А. Майбурова, Ю. Б. Иванова, А. И. Крысоватого. – К. : Кондор, 2011. – 352 с.
38. Реформування податкової системи України: теорія, методологія, практика : монографія / Ф. О. Ярошенко, П. В. Мельник, А. І. Мяр-ковський та ін. ; за заг. ред. М. Я. Азарова. – К. : Міністерство фінансів України, 2011. – 656 с.
39. Теория налогообложения. Продвинутый курс : учебник для магистрантов, обучающихся по специальностям "Финансы и кредит", "Бухгалтерский учет, анализ и аудит" / под ред. И. А. Майбурова, А. М. Соколовской. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2011. – 591 с.
40. Тищенко О.М. Особливості поділу тіньової економіки України на складові / О. М. Тищенко, А. О. Єніна-Березовська // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. – Зб. наук. праць. – 2010. – № 1 (8). – Ч.ІІ. – С.105–112.
41. Ткаченко Н. М. Податкові системи країн світу та України. Облік і звітність : навч.-метод. посібн. / Н. М. Ткаченко, Т. М. Горова, Н. О. Ільєнко. – К. : Алерта , 2004. – 554 с.
42. Ткаченко Н.М. Податкові системи країн світу та України. Облік і звітність.: Навч.-методичний посібник. / Підзагальною ред. Н.М.Ткаченко. – К.: Алерта, 2004. – 554 ст.
43. Уварова Е. Справочник штрафных санкций / Е. Уварова // На-логи и бухгалтерский учет. – 2011. – № 47 (1440). – С. 25–27.
44. Уварова Е. Термины Налогового кодекса: значение и правила использования / Е. Уварова // Налоги и бухгалтерский учет. – 2011. – № 4 (1397). – С. 5–7. 42
45. Українське право [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrpravo.com.
46. Фінашко В. Фіксований сільськогосподарський податок у контексті Податкового кодексу України та особливості подання податкової звітності / В. Фінашко // Податковий, банківський, митний КОНСУЛЬТАНТ. – 2011. – № 16. – С. 27–36.
47. Хмелевский И. Плата за землю 2011: рассчитываем и отчитываемся по Налоговому кодексу / И. Хмелевский // Налоги и бухгалтерский учет. – 2011. – № 7(1400). – С. 15–39.
48. Хмелевский И. Распределение "входного" НДС / И. Хмелевский // Налоги и бухгалтерский учет. – 2011. – № 40 (1433). – С. 27–38.
49. Чельтер С. Товар розмитнили по тимчасовій декларації: коли збільшувати податковий кредит / С. Чельтер // Все про бухгалтерський облік. – 2011. – № 56. – С. 14–15.

50. Швабій К. І. Оподаткування доходів населення: проблеми науки та практики : монографія / К. І. Швабій. – Ірпінь : Національний університет ДПС України, 2009. – 320 с.

51. Юткина Т.Ф. Налоги и налогообложение М.: ИНФРА, 1999.

52. Ярошенко Ф. О. Реформування податкової системи України в контексті прийняття Податкового кодексу (коментарі до пропозиції Міністерства фінансів України) / Ф. О. Ярошенко // Фінанси України. – 2010. – № 7. – С. 5.

ПРОГРАМНИЙ МАТЕРІАЛ
державного екзамену з дисципліни «Аудит»
за напрямом підготовки 6.030509 «Облік і аудит»

Мета дисципліни: формування у студентів теоретичних знань і практичних навичок для здійснення аудиторських перевірок фінансово-господарської діяльності; обґрунтування власної думки щодо достовірності фінансової звітності та фінансового стану суб'єктів господарювання.

Завданням дисципліни є надання студентам: знань з теорії контролю та основ аудиту; теоретичних знань та практичних навичок із застосування організаційних та методичних прийомів аудиту; практичних навичок з оцінки фінансово-господарської діяльності та розробки стратегії розвитку підприємства; вміння формувати та обґрунтовувати висновки.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен знати:

- поняття аудиту, аудиторської діяльності й аудиторських послуг;
- органи управління аудиторською діяльністю та їх функції;
- права, обов'язки, спеціальні вимоги і відповідальність суб'єктів аудиторської діяльності;
- порядок сертифікації аудиторів;
- порядок надання аудиторських послуг;
- сутність, необхідність, методику та технологію планування аудиторської діяльності;
- сутність аудиторського ризику та його складові, а також аудиторських доказів та шляхів їх одержання;
- поняття, класифікацію, структуру та види робочих документів та аудиторських висновків;
- мету, завдання, джерела та методику аудиту активів, пасивів та фінансової звітності;
- особливості проведення аудиту в умовах комп'ютерного середовища.

вміти:

- вільно орієнтуватися в теоретичних та практичних проблемах аудиту;
- визначати предмет та метод аудиторської діяльності;
- ідентифікувати об'єкти аудиту;
- обирати прийоми та методи оцінки звітності;
- оцінювати аудиторський ризик та його складові;
- здійснювати планування аудиторської перевірки та визначати її стадії;
- збирати аудиторські докази у відповідності до вимог, що ставляться до них;
- володіти прийомами та процедурами виявлення шахрайства та помилок;
- складати робочі документи аудитора;

- вміло використовувати методи і процедури аудиту для оцінки діяльності підприємства;
- прогнозувати і знаходити шляхи підвищення ефективності діяльності підприємства;
- розробляти і приймати обґрунтовані управлінські рішення;
- формувати та обґрунтувати власну думку про стан фінансової звітності та фінансовий стан суб'єктів підприємництва.

Перелік екзаменаційних питань:

1. Сутність і загальна характеристика аудиту
2. Історія виникнення і розвитку аудиту
3. Проблеми виникнення та становлення вітчизняного аудиту
4. Предмет, об'єкт, суб'єкт, метод аудиторської діяльності
5. Організаційне та методичне забезпечення аудиторської діяльності
6. Аудит у системі економічного контролю
7. Види аудиту
8. Постулати аудиту
9. Принципи аудиту
10. Законодавче забезпечення аудиторської діяльності
11. Організація аудиту в Україні
12. Аудиторська палата України
13. Міжнародні стандарти аудиту
14. Підготовка аудиторів
15. Суб'єкти аудиторської діяльності
16. Порядок створення і діяльності аудиторських фірм
17. Функції аудиторських фірм
18. Права та обов'язки аудиторів України
19. Загальнонаукові методи вивчення предмета і об'єктів аудиту
20. Спеціальні методи та методичні прийоми в аудиті
21. Поняття аудиторської вибірки та її методи
22. Документальне оформлення домовленостей про надання аудиторських послуг
23. Договір на проведення аудиту
24. Суть аудиторського ризику
25. Складові аудиторського ризику
26. Визначення аудиторського ризику
27. Суттєвість помилок в аудиті
28. Шахрайство і помилки в процесі аудиту
29. Планування аудиторської діяльності
30. Планування аудиторської перевірки
31. Загальна стратегія та план аудиторської перевірки
32. Стадії та етапи аудиторської перевірки
33. Процедури аудиту
34. Поняття аудиторських доказів та вимоги до них

35. Види аудиторських доказів та джерела їх отримання
36. Процедури отримання аудиторських доказів
37. Аудиторські докази при перевірці організаційно-правових аспектів діяльності підприємств
38. Аудиторські докази при перевірці установчих документів
39. Аудиторські докази при перевірці облікової політики підприємства
40. Аудиторські докази при перевірці операцій з основними засобами
41. Аудиторські докази при перевірці капітальних інвестицій
42. Аудиторські докази при перевірці операцій з нематеріальними активами
43. Аудиторські докази при перевірці операцій з виробничими запасами
44. Аудиторські докази при перевірці операцій із товарними запасами
45. Аудиторські докази при перевірці порядку проведення переоцінки запасів
46. Аудиторські докази при перевірці операцій з тарою
47. Аудиторські докази при перевірці порядку застосування та відображення в обліку транспортно-заготівельних витрат
48. Аудиторські докази при перевірці порядку організації готівкового обігу
49. Аудиторські докази при перевірці готівкових розрахунків
50. Аудиторські докази при перевірці безготівкових розрахунків
51. Аудиторські докази при перевірці розрахунків з дебіторами
52. Аудиторські докази при перевірці розрахунків з кредиторами
53. Аудиторські докази при перевірці операцій з формування та використання капіталу
54. Аудиторські докази при перевірці довгострокових зобов'язань
55. Аудиторські докази при перевірці короткострокових зобов'язань
56. Аудиторські докази при перевірці розрахунків з оплати праці
57. Аудиторські докази при перевірці дотримання трудового законодавства
58. Аудиторські докази при перевірці порядку формування витрат
59. Аудиторські докази при перевірці визнання доходів
60. Аудиторські докази при перевірці порядку визначення фінансових результатів діяльності
61. Документальне оформлення аудиту
62. Аудиторська документація та її нормативне регулювання
63. Порядок складання та зберігання робочих документів аудитора
64. Аудиторський звіт (висновок)
65. Види аудиторських звітів (висновків)
66. Структура і зміст аудиторського звіту (висновку)
67. Інші підсумкові документи за наслідками аудиту
68. Оцінка аудитором подальших подій та безперервності діяльності підприємства
69. Повідомлення інформації найвищому управлінському персоналу в процесі аудиту

70. Зміст питань, інформацію про які повідомляє аудитор
71. Форми та порядок подання інформації управлінському персоналу
72. Кодекс етики професійних бухгалтерів та його побудова
73. Контроль якості роботи аудиторів та його забезпечення
74. Контроль витрат часу на виконання аудиторської роботи
75. Наукова організація праці аудиторів
76. Вимоги до службових приміщень і розташування в них працівників
77. Організація індивідуальних робочих місць працівників аудиту
78. Забезпечення належних умов праці працівників аудиту
79. Розподіл обов'язків між працівниками суб'єкта аудиторської діяльності та їх документування
80. Внутрішній аудит у системі внутрішнього контролю суб'єктів господарювання
81. Сутність внутрішнього аудиту, його суб'єкти, мета, функції і завдання на підприємстві
82. Подолання проблеми незалежності аудитора при існуванні системи внутрішнього аудиту
83. Розгляд роботи внутрішнього аудитора зовнішнім аудитором та оцінка можливості використання його результатів
84. Порядок повідомлення інформації про недоліки внутрішнього контролю і аудиту
85. Напрямки співпраці внутрішніх і зовнішніх аудиторів
86. Види аудиторських послуг
87. Порядок надання аудиторських послуг
88. Міжнародні та національні професійні організації бухгалтерів і аудиторів
89. Найвідоміші транснаціональні аудиторські компанії та їх діяльність в Україні
90. Проблемні питання аудиторської діяльності в Україні

Приклади відповідей

Теоретичне питання

Зміст питання:

Аудиторська палата України: повноваження, порядок створення та діяльності, органи управління

Приклад відповіді:

Повноваження, порядок створення та діяльності, а також органи управління Аудиторської палати України регламентуються статтями 12-15 Закону України «Про аудиторську діяльність» та Статутом АПУ, який приймається двома третинами голосів від загальної кількості членів АПУ.

Аудиторська палата України:

- 1) здійснює сертифікацію осіб, які мають намір займатися аудиторською діяльністю;
- 2) затверджує стандарти аудиту;
- 3) затверджує програми підготовки аудиторів та за погодженням з НБУ програми підготовки аудиторів, які здійснюватимуть аудит банків;
- 4) веде Реєстр;
- 5) здійснює контроль за дотриманням аудиторськими фірмами та аудиторами вимог законодавства, стандартів аудиту, норм професійної етики аудиторів;
- 6) здійснює заходи із забезпечення незалежності аудиторів при проведенні ними аудиторських перевірок та організації контролю за якістю аудиторських послуг;
- 7) регулює взаємовідносини між аудиторами (аудиторськими фірмами) в процесі здійснення аудиторської діяльності та у разі необхідності застосовує до них стягнення;
- 8) здійснює інші повноваження, передбачені законодавчо та Статутом.

Щорічно АПУ отримує від аудиторських фірм та аудиторів звіти про виконані ними роботи, здійснює їх аналіз та подає до Кабінету Міністрів України узагальнену інформацію про стан аудиторської діяльності в Україні.

АПУ функціонує як незалежний орган; є юридичною особою, веде відповідний облік та звітність; є неприбутковою організацією.

АПУ формується на паритетних засадах шляхом делегування до її складу аудиторів та представників державних органів.

Загальна кількість членів АПУ становить двадцять осіб.

Від державних органів делегують по одному представнику центральні органи виконавчої влади, що забезпечують формування та реалізують державну фінансову політику; Міністерство юстиції України; державну політику у сфері державної реєстрації; державну податкову політику; державну політику у сфері статистики; державну політику у сфері державного фінансового контролю; Національний банк України; Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку; національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг; Рахункова палата.

До складу АПУ від аудиторів делегуються в кількості десяти осіб висококваліфіковані аудитори з безперервним стажем аудиторської діяльності не менше п'яти років, представники фахових навчальних закладів та наукових організацій.

Порядок делегування представників до АПУ визначається відповідно з'їздом аудиторів України, колегією державних органів або іншим вищим керівним органом.

Рішення АПУ приймаються на її засіданнях простою більшістю голосів за наявності більш як половини її членів.

Аудиторська палата України може створювати на території України регіональні відділення, повноваження яких визначаються АПУ.

Термін повноважень члена АПУ становить п'ять років. Одна і та ж особа не може бути делегована до АПУ більше двох термінів підряд.

Члени АПУ, за винятком Голови, виконують свої обов'язки на громадських засадах.

Джерелами фінансування діяльності АПУ можуть бути:

- 1) плата за проведення сертифікації фізичних осіб на право зайняття аудиторською діяльністю;
- 2) плата за включення до Реєстру;
- 3) добровільні внески, що надходять від професійних організацій аудиторів України;
- 4) інші джерела, не заборонені законодавством.

Для виконання своїх функцій АПУ може створювати комісії із числа її членів. До роботи в комісіях можуть залучатись експерти, які не є її членами.

Ведення поточних справ в АПУ здійснює Секретаріат, який очолює завідуючий. Завідуючий Секретаріатом несе персональну відповідальність за ефективне використання майна та коштів АПУ і створення належних умов для виконання функціональних обов'язків її членами.

Голова АПУ виконує свої повноваження на професійній основі. Він обирається з числа її членів на термін здійснення своїх повноважень члена АПУ більшістю голосів від загальної кількості. Повноваження Голови АПУ визначаються Статутом. Голова АПУ може бути достроково звільнений з посади за рішенням АПУ та в інших випадках згідно законодавства. Він забезпечує формування нового складу Аудиторської палати України.

Розрахункові та практичні завдання

Завдання:

Із запропонованого нижче переліку необхідно визначити, що є правами, а що обов'язками аудиторів та аудиторських фірм. Результат представити у вигляді таблиці 1.

- 1) самостійно визначати форми і методи проведення аудиту та надання інших аудиторських послуг на підставі чинного законодавства, стандартів аудиту та умов договору із замовником;
- 2) отримувати необхідні документи, які мають відношення до предмета перевірки і знаходяться як у замовника, так і у третіх осіб;
- 3) в аудиторській діяльності дотримуватися вимог Закону України «Про аудиторську діяльність» та інших нормативно-правових актів, стандартів аудиту, принципів незалежності аудитора та відповідних рішень Аудиторської палати України;
- 4) отримувати необхідні пояснення в письмовій чи усній формі від керівництва та працівників замовника;
- 5) належним чином проводити аудит та надавати інші аудиторські послуги;

б) повідомляти власників, уповноважених ними осіб, замовників про виявлені під час проведення аудиту недоліки ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності;

7) зберігати в таємниці інформацію, отриману при проведенні аудиту та виконанні інших аудиторських послуг, не розголошувати відомості, що становлять предмет комерційної таємниці, і не використовувати їх у своїх інтересах або в інтересах третіх осіб;

8) відповідати перед замовником за порушення умов договору відповідно до договору та закону;

9) перевіряти наявність майна, грошей, цінностей, вимагати від керівництва суб'єкта господарювання проведення контрольних оглядів, замірів виконаних робіт, визначення якості продукції, щодо яких здійснюється перевірка документів;

10) обмежувати свою діяльність наданням аудиторських послуг та іншими видами робіт, які мають безпосереднє відношення до надання аудиторських послуг, у формі консультацій, перевірок або експертиз;

11) залучати на договірних засадах до участі в перевірці фахівців різного профілю;

12) своєчасно подавати до Аудиторської палати України звіт про свою аудиторську діяльність.

Приклад розв'язання:

Таблиця 1

Права та обов'язки аудиторів та аудиторських фірм

№	Аудитори та аудиторські фірми мають право:	№	Аудитори та аудиторські фірми зобов'язані:
1)	самостійно визначати форми і методи проведення аудиту та надання інших аудиторських послуг на підставі чинного законодавства, стандартів аудиту та умов договору із замовником	3)	в аудиторській діяльності дотримуватися вимог Закону України «Про аудиторську діяльність» та інших нормативно-правових актів, стандартів аудиту, принципів незалежності аудитора та відповідних рішень Аудиторської палати України
2)	отримувати необхідні документи, які мають відношення до предмета перевірки і знаходяться як у замовника, так і у третіх осіб	5)	належним чином проводити аудит та надавати інші аудиторські послуги
4)	отримувати необхідні пояснення в письмовій чи усній формі від керівництва та працівників замовника	6)	повідомляти власників, уповноважених ними осіб, замовників про виявлені під час проведення аудиту недоліки ведення бухгалтерського обліку

№	Аудитори та аудиторські фірми мають право:	№	Аудитори та аудиторські фірми зобов'язані:
			та складання фінансової звітності
9)	перевіряти наявність майна, грошей, цінностей, вимагати від керівництва суб'єкта господарювання проведення контрольних оглядів, замірів виконаних робіт, визначення якості продукції, щодо яких здійснюється перевірка документів	7)	зберігати в таємниці інформацію, отриману при проведенні аудиту та виконанні інших аудиторських послуг, не розголошувати відомості, що становлять предмет комерційної таємниці, і не використовувати їх у своїх інтересах або в інтересах третіх осіб
11)	залучати на договірних засадах до участі в перевірці фахівців різного профілю	8)	відповідати перед замовником за порушення умов договору відповідно до договору та закону
		10)	обмежувати свою діяльність наданням аудиторських послуг та іншими видами робіт, які мають безпосереднє відношення до надання аудиторських послуг, у формі консультацій, перевірок або експертиз
		12)	своєчасно подавати до Аудиторської палати України звіт про свою аудиторську діяльність

Приклади тестових питань, які виносяться на державний екзамен:

1. У перекладі з латині «аудит» це -

- А) «підтверджую»;
- Б) «знаю»;
- В) «бачу»;
- Д) «вислуховую»
- Е) правильної відповіді немає.

2. Сучасну теорію аудиту заснував:

- А) Роберт Монтгомері;
- Б) Лука Пачолі;
- В) Девід Рікардо;
- Д) Адам Сміт.
- Е) правильної відповіді немає.

3. Аудитором в Україні може бути:

- А) особа, яка має судимість за корисливі злочини;

- Б) особа, яка не має вищої економічної або юридичної освіти;
- В) особа, яка не досягла 18-річного віку;
- Д) особа, яка не має досвіду роботи не менше трьох років підряд на посадах ревізора, бухгалтера, юриста, фінансиста, економіста, асистента (помічника) аудитора
- Е) правильної відповіді немає.

4. Аудитором України є:

- А) особа, яка має сертифікат, що визначає її кваліфікаційну придатність на заняття аудиторською діяльністю на території України;
- Б) особа, яка має сертифікат, що визначає її кваліфікаційну придатність на заняття аудиторською діяльністю на території України та внесена до Реєстру аудиторів та аудиторських фірм України;
- В) особа, яка має намір отримати кваліфікаційний сертифікат про право на заняття аудиторською діяльністю;
- Д) громадянин будь-якої країни, який має міжнародний сертифікат про право на заняття аудиторською діяльністю;
- Е) правильної відповіді немає.

5. Термін чинності сертифіката не може перевищувати:

- А) 1 року;
- Б) 3 років;
- В) 5 років;
- Д) 10 років;
- Е) правильної відповіді немає.

6. Загальна кількість членів Аудиторської палати України становить:

- А) 10 осіб;
- Б) 15 осіб;
- В) 20 осіб;
- Д) 25 осіб;
- Е) правильної відповіді немає.

7. Не забороняється проведення аудиту:

- А) аудитором – співвласником дочірнього підприємства господарюючого суб'єкта, що перевіряється;
- Б) аудитором – син якого є особистим секретарем керівника господарюючого суб'єкта, що перевіряється;
- В) аудитором – який має менше 1% акцій у статутному капіталі господарюючого суб'єкта, що перевіряється;
- Д) аудитором – який має менше 10% акцій у статутному капіталі господарюючого суб'єкта, що перевіряється;
- Е) правильної відповіді немає.

8. Програма аудиту не є:

- А) підтвердженням виконання аудиторської перевірки;
- Б) переліком інструкцій для аудитора;
- В) переліком стадій, що планує здійснити аудитор;
- Д) засобом контролю за виконанням дорученої роботи.
- Е) правильної відповіді немає.

9. При перевірці правильності визнання загальної суми доходів аудитором необхідно отримати аудиторські докази щодо:

- А) доходів від реалізації готової продукції, товарів, робіт, послуг;
- Б) інших операційних доходів та доходів від участі в капіталі;
- В) інших фінансових доходів, інших доходів та надзвичайних доходів;
- Д) всіх перелічених вище доходів;
- Е) правильної відповіді немає.

10. Отримувати аудиторські докази для підтвердження кадрового обліку особового складу працівників підприємства необхідно при:

- А) перевірці розрахунків з оплати праці;
- Б) перевірці розрахунків з бюджетом;
- В) перевірці розрахунків з дебіторами;
- Д) перевірці розрахунків з цільовими фондами;
- Е) правильної відповіді немає.

Рекомендована література:

1. Аудит: підручник [О.А. Петрик, В.О. Зотов, Б.В. Кудрицький та ін.] / за заг. ред. проф. О.А. Петрик. – Київ: КНЕУ, 2015. – 498 с.
2. Аудит Монтгомери / Ф.Л. Дефлиз, Г.Р. Дженик, В.М. О'Рейлли, М.Б. Хирш; пер с англ.; под ред. Я.В. Соколова. – М.: Аудит: ЮНИТИ, 1997. – 542 с.
3. Аудит. (Основи державного, незалежного професійного та внутрішнього аудиту). / За ред. проф. Немченко В.В., Редько О.Ю., Підручник. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 540 с.
4. Аудит: підручник / Г.М. Давидов, І.Г. Давидов, Ю.Г. Давидов та ін.; за ред. Г.М. Давидова, М.В. Кужельного. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К.: Знання, 2009. – 495 с.
5. Адамс Роджер. Основы аудита: Пер. с англ. Ю. А. Ариенко й др. – М.: «ЮНИТИ», 2005. — 398 с.
6. Арнс А., Лоббек Дж. Аудит / Пер. с англ.; под ред. Я.В.Соколова. – М.: Финансы и статистика, 1995
7. Бутинець Ф.Ф. Аудит / Підручник. – Житомир: ПП "Рута", 2002. – 672 с
8. Ватуля І.Д. Аудит: практикум / І.Д. Ватуля, Н.А. Канцедал, О.Г. Пономаренко; Мін-во освіти і науки України, Полтавська держ. аграрна академія. – К.: ЦУЛ, 2007. – 304 с.

9. Верига Ю.А. Бухгалтерський облік і аудит. Термінологічний українсько-російсько-англійський словник / Ю.А.Верига, В.Л.Іщенко, Т.В.Гладких та ін. – К.: „Центр учбової літератури”, 2012. – 292 с.
10. Виноградова М.О. Аудит: навч.-метод. посіб. В 2-х ч. / М.О. Виноградова. – Полтава: РВВ ПУЕТ, 2011. – Ч. I. – 272 с. – Ч. II. – 177 с.
11. Головач В. Міжнародні стандарти аудиту, вимоги законодавства та реалії сьогодення стосовно виконання аудитором завдань з надання впевненості// Бухгалтерський облік і аудит. – 2012. – № 7. – С. 42-47
12. Головач В. Проблемні питання суспільного нагляду та контролю за аудиторською діяльністю// Бухгалтерський облік і аудит. – 2012. – № 3. – С. 54-57
13. Гончарук Я.А. Аудит: навчальний посібник / Я.А. Гончарук, В.С. Рудницький. – 3-те вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2007. – 443 с.
14. Давидов Г.М. Аудит: Підручник. – К.: Знання, 2004. – 511 с. – (Вища освіта ХХІ століття)
15. Давидов Г.М. Сучасні тенденції регулювання аудиторської діяльності в європейському співтоваристві / Г.М. Давидов, Н.С. Шалімова // Вісник Львівської комерційної академії. Серія: Економічна. – 2014. – № 44. – с. 136-143
16. Давидов Г.М. Тресторонні відносини як складова сучасної концепції аудиту / Г.М. Давидов, Н.С. Шалімова //Бухгалтерський облік, контроль і аналіз у сучасній економічній науці та практиці: зб. матеріалів III Міжнар. наук.-практ. конф., 3-4 квітня 2014 р.: присвяч. 70-річчю каф. обліку підприємницької діяльності / [редкол.: В.І. Єфіменко та ін.]; М-во освіти і науки України, ДВНЗ "Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана".– Київ: КНЕУ, 2014.–С. 307-310
17. Дмитренко І.М. Аудит (за міжнародними стандартами): Навч. посіб. / І.М. Дмитренко. – К.: Кондор-Видавництво, 2013. – 398 с.
18. Дмитренко І.М. Внутрішній аудит в корпораціях: системний підхід до організації: [монографія] / І.М. Дмитренко, М.Е. Шухман; Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. – Донецьк: ДонНУЕТ, 2013. – 267с
19. Дорош Н.І. Аудит: теорія і практика: навчальний посібник / Н.І. Дорош. – К.: Знання, 2006. – 495 с.
20. Закон України «Про аудиторську діяльність» від 22.04.1993 р. № 324 (зі змінами та доповненнями)
21. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.99 р. № 996-XIV (зі змінами та доповненнями)
22. Івахненков С.В. Інформаційні технології в організації бухгалтерського обліку та аудиту: Навч. посіб. – К.: Знання-Прес, 2003. – 349
23. Івахненков С.В. Комп'ютерний аудит: контрольні методики і технології/ С.В. Івахненков. – К. : Знання, 2005. – 286 с.
24. Кодекс етики професійних бухгалтерів 2009 Міжнародної федерації бухгалтерів/ Перекл. з англ. мови за ред. С.Я.Зубілевич./ К.: ФПБАУ, 2010. – 124 с.

25. Кодекс етики працівника підрозділу внутрішнього аудиту // Затв. Наказом Міністерства фінансів України від 29.09.2011 р. № 1217 (із змінами і доповненнями)
26. Кулаковська Л.П. Організація і методика аудиту: Навчальний посібник / Л.П. Кулаковська, Ю.В. Піча. – К.: Каравела, 2009. – 544 с.;
27. Макаренко А.П., Касьяненко А.В. Методика аудиту виробничих витрат// Держава та регіони. - 2012. - № 1. - с. 138-142
28. Малишкін О. Методологічні аспекти сучасного аудиту податків// Бухгалтерський облік і аудит. - 2013. - № 1. - с. 46-54
29. Міжнародні стандарти аудиту, надання впевненості та етики: вид. 2006 року / пер. з англ. мови О.В. Селезньов, О.А. Ольховікова, О.В. Гик, Т.Ц. Шарашидзе [та ін.]. – К. : ТОВ “ІАМЦ АУ “СТАТУС”, 2006. – 1152 с.
30. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг: видання 2010 року (Частина 1) / видана Міжнародною федерацією бухгалтерів (IFAC). – 841 с.
31. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг: видання 2010 року (Частина 2) / видана Міжнародною федерацією бухгалтерів (IFAC). – 409 с.
32. Наливайко Г.В. Аудит персоналу: навчально-методичний комплекс / Ун-т менеджменту освіти. – К.: 2010. – 24 с.
33. Немченко В.В. Практичний курс внутрішнього аудиту: підручник / В.В. Немченко, В.П. Хомутенко, А.В. Хомутенко; Одеська нац. академія харчових технологій, Одеський держ. економ. ун-т. – К.: ЦУЛ, 2008. – 240 с.
34. Огійчук М.Ф. Аудит: організація і методика: навч. посібник/ М.Ф. Огійчук, І.Т. Новіков, І.І. Рагуліна. – К.: Алерта, 2010. – 584 с.
35. Основи аудиту: навч. посіб./ С.І. Дерев'янка, С.О. Олійник, Н.П. Кузик та ін. – К.: ЦУЛ, 2008. – 328 с.
36. Офіційний сайт Аудиторської палати України – www.apu.com.ua
37. Пантелєєв В.П. Аудит: навч. посібник / В.П. Пантелєєв. – 2008. – К.: "Видавничий дім "Професіонал", 2008. – 400 с.
38. Петрик О.А., Савченко В.Я., Свідерський Д.Є. Організація та методика аудиту підприємницької діяльності: Навч. посіб./ За заг.ред. О.А.Петрик. – К.: КНЕУ, 2008. – 472 с.
39. Петрик О. А., Фенченко М. Т. Аудит у зарубіжних країнах: Навч.-метод. посібник для самот. вивч. дисц. / За заг. ред. О. А. Петрик. – К.: КНЕУ, 2002. – 168 с.
40. Пилипенко І.І., Редько О.Ю. Стандарти аудиту та етики / Навч. посіб. - К.: ДП "Інформаційно-аналітичне агентство", 2007. – 277 с.
41. Пожарицька І. Проблемні аспекти формування аудиторського висновку // Бухгалтерський облік і аудит. - 2013. - № 3. - с. 49-56
42. Пшенична А.Ж. Аудит: Навч. посіб. 2-ге вид. перероб. та доп. – К: Центр учбової літератури, 2011. – 315с.
43. Рядська В.В., Петраков Я.В. Аудит: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів економічних спеціальностей. – К.: ЦНЛ, 2008. – 416 с.

44. Савченко В.Я. Аудит: навчальний посібник / В.Я. Савченко; Мінво освіти і науки України, КНЕУ. – К.: КНЕУ, 2005. – 322 с.
45. Сопко В.В., Шило В.П., Верхоглядова Н.І., Ільїна С.Б., Брадул О.М. Організація і методика проведення аудиту: Навч. посіб. – 2-е вид., перероб. та доп. – К.: ВД «Професіонал», 2006. – 576 с.
46. Стандарти внутрішнього аудиту // Затв. Наказом Міністерства фінансів України від 04.10.2011 р. № 1247 (із змінами і доповненнями)
47. Сурніна К. Методика аналітичних процедур при аудиті фінансової звітності (на прикладі хлібопекарних підприємств України)// Бухгалтерський облік і аудит. - 2012. - № 5. - с. 41-48
48. Ус Р.Л. Аудит інформаційних технологій - новий вид аудиту організацій// Формування ринкових відносин в Україні. - 2013. - № 1. - с. 81-86
49. Ус Р.Л. Узагальнена класифікація видів аудиту інформаційних технологій// Формування ринкових відносин в Україні. - 2013. - № 2. -с. 143-148
50. Усач Б.Ф. Організація і методика аудиту: підручник / Б.Ф. Усач, З.О. Душко, Н.М. Колос. – К.: Знання, 2006. – 295 с.
51. Череп А.В. Моделі та методи прийняття рішень в аналізі і аудиті: навч. посібник/ А.В. Череп, Н.М. Шмиголь, О.М. Бутник. – К.: Кондор, 2011. – 328 с.
52. Шалімова Н.С. Соціально-економічні аспекти аудиту: теорія і практика: Монографія / Н.С. Шалімова. – Кіровоград: ТОВ «ІмексЛТД», 2012. – 672 с.
53. Шалімова Н.С. Причини виникнення та фундаментальні принципи аудиту з позицій моделі людини та проблеми конфлікту інтересів / Н. С. Шалімова // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки, вип. 21. – Кіровоград: КНТУ, 2012. – С. 272-282
54. Шалімова Н.С. Результат аудиту та його користувачі / Н.С. Шалімова // Проблеми економіки / Національна академія наук України, Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку. – 2014. – № 1. – С. 265-271
55. Шалімова Н.С. Подання підсумкової інформації управлінському персоналу за результатами аудиту фінансової звітності / Н.С. Шалімова // Наука й економіка / Хмельницький економічний університет. – 2014. – № 1. – С. 67-74

ПРОГРАМНИЙ МАТЕРІАЛ
державного екзамену з дисципліни «Аналіз господарської діяльності» за
напрямом підготовки 6.030509 «Облік і аудит»

Мета дисципліни: формування у студентів аналітичного творчого мислення шляхом опанування теоретичних основ аналізу господарської діяльності і набуття навичок необхідних у практичній роботі.

Завдання дисципліни:

- Вивчення механізму дії економічних законів, визначення закономірностей і тенденцій економічних явищ та процесів у конкретних умовах підприємства;
- Вивчення впливу різних факторів на результати господарської діяльності підприємства;
- В результаті аналітичних досліджень оцінювати роботу підприємства, діагностувати його стан, прогнозувати розвиток на перспективу;
- На основі вивчення передового досвіду та проведення власних досліджень здійснювати пошук резервів підвищення ефективності виробництва та діяльності підприємства в цілому;
- Розробка проектів управлінських рішень для усунення виявлених недоліків та освоєння резервів підвищення господарської діяльності.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати: організацію та методiku аналізу господарської діяльності; сутність економічних явищ і процесів, їх взаємозв'язок та взаємозалежність.

вміти: деталізувати, систематизувати, моделювати економічні явища та процеси на підприємстві, визначати вплив факторів, оцінювати досягнуті результати, виявляти резерви підвищення ефективності функціонування підприємства.

Перелік екзаменаційних питань:

1. Система економічної інформації та вимоги, яким вона має відповідати
2. Класифікація економічної інформації для аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства
3. Інформаційне забезпечення економічного аналізу
4. Метод організації економічного аналізу
5. Кібернетична та технологічна системи аналізу
6. Принципи організації і послідовність процесу економічного аналізу
7. Структура технології аналітичного процесу
8. Організація аналітичного процесу на різних етапах

9. Організація аналітичних номенклатур, носіїв інформації та їхнього руху
10. Форми організації та виконавці економічного аналізу
11. Аналіз доходів та витрат підприємства
12. Класифікація доходів та витрат підприємства для цілей аналізу
13. Класифікація показників рентабельності
14. Факторний аналіз показників рентабельності
15. Аналіз структури активів підприємства
16. Аналіз складу, структури і динаміки необоротних активів
17. Аналіз складу, структури і динаміки оборотних активів
18. Аналіз стану запасів
19. Аналіз стану дебіторської заборгованості
20. Аналіз залишків готівки
21. Капітал: поняття, джерела формування
22. Фактори зміни суми і темпів приросту власного капіталу
23. Аналіз структури позичкових коштів та швидкості погашення кредиторської заборгованості
24. Аналіз фінансової стійкості.
25. Аналіз платоспроможності та ліквідності.
26. Аналіз кредитоспроможності.
27. Аналіз забезпеченості запасів джерелами їх формування.
28. Аналіз фінансового прогнозу (можливого банкрутства) підприємства.
29. Основні поняття інвестиційної діяльності підприємств і джерела фінансування.
30. Аналіз динаміки, структури та джерел фінансування інвестицій.
31. Аналіз ефективності інвестиційних проектів.
32. Контракти як інформаційна база для аналізу зовнішньоекономічної діяльності.
33. Аналіз якості виконання контрактних зобов'язань із закордонними партнерами.
34. Аналіз динаміки експорту (імпорту) товарів і послуг.
35. Аналіз накладних витрат щодо експорту і імпорту товарів. Аналіз ефективності експорту (імпорту) товарів.
36. Аналіз виробництва продукції, робіт і послуг.
37. Аналіз попиту, стану ринку та обсягу реалізації продукції.
38. Аналіз виробничих ресурсів і організаційно-технічного рівня підприємства.
39. Аналіз собівартості продукції.

Приклади відповідей

Теоретичне питання

Зміст питання:

Фактори зміни суми і темпів приросту власного капіталу

Приклад відповіді:

Фактори зміни власного капіталу неважко встановити за даними «Звіту про власний капітал» і за даними аналітичного бухгалтерського обліку, що відображають рух статутного, резервного і додаткового капіталу, неоплаченого і вилученого капіталу, нерозподіленого прибутку і т.д.

Перш ніж оцінити зміни суми і частки власного капіталу в загальній валюті балансу, треба з'ясувати за рахунок яких складових частин сталися ці зміни. Очевидно, що приріст власного капіталу за рахунок реінвестування прибутку і за рахунок переоцінки основних засобів буде розглядатися по-різному при оцінюванні спроможності підприємства до самофінансування і нарощування власного капіталу.

Капіталізація (реінвестування) прибутку сприяє підвищенню фінансової стабільності, зниженню собівартості капіталу, тому що за залучення альтернативних джерел фінансування потрібно платити досить високі проценти.

Темпи зростання власного капіталу (відношення суми реінвестованого прибутку звітного періоду до власного капіталу) залежить від таких факторів:

- рентабельності обороту (Роб) – відношення чистого прибутку до виручки;
- оборотності капіталу (Коб) – відношення виручки до середньорічної суми капіталу;
- мультиплікатора капіталу (МК) - характеризує фінансову активність підприємства із залучення позичкових коштів (відношення середньорічної суми активів балансу до середньорічної суми власного капіталу);
- частки відрахувань чистого прибутку на розвиток виробництва (Чкп) (відношення реінвестованого прибутку до суми чистого прибутку).

Для розрахунку впливу цих факторів на зміну темпів зростання власного капіталу можна використовувати таку модель:

$$T\uparrow BK = P_k/BK = ЧП/ВР * ВР/КЛ * КЛ/ВК * P_k/ЧП = P_{об} * K_{об} * M_k * Ч_{кп}$$

Де $T\uparrow BK$ – темп приросту власного капіталу

P_k – сума капіталізованого прибутку

BK – власний капітал

$ЧП$ – чистий прибуток

$ВР$ – виручка

$КЛ$ – загальна сума капіталу

Два перших фактори відображають дію тактичної, а два останніх – стратегічної фінансової політики.

Для оцінювання структури формування капіталу підприємства розраховують також коефіцієнт самофінансування – відношення суми самофінансованого доходу (капіталізований прибуток + амортизація) до загальної

суми внутрішніх і зовнішніх джерел фінансових доходів (чистий прибуток, амортизація, позички, випуск акцій, довгострокові та короткострокові).

Цей коефіцієнт можна розрахувати також за відношенням само фінансованого доходу до доданої вартості. Він показує ступінь самофінансування діяльності підприємства стосовно створеного багатства.

Розрахункові та практичні завдання

Завдання:

На підставі наведених даних проаналізувати вплив факторів на темпи зростання власного капіталу. Результати занести в таблицю. Зробити відповідні висновки.

Вихідні дані:

Дані для факторного аналізу темпів зростання власного капіталу

Показник	Минулий період	Звітний період
Капіталізований прибуток, тис.грн	5900	6580
Чистий прибуток, тис.грн	11800	12650
Виручка (нетто) від усіх видів продажу, тис.грн	95250	102000
Середньорічна сума капіталу, тис.грн	40000	50000
У тому числі власного капіталу, тис.грн	21880	25975

Приклад розв'язання:

Для розрахунку впливу цих факторів на зміну темпів зростання власного капіталу можна використати таку модель:

$$T\uparrow BK = P_k/BK = ЧП/ВР * ВР/КЛ * КЛ/ВК * P_k/ЧП = P_{об} * K_{об} * M_k * Ч_{кп}$$

Де $T\uparrow BK$ – темп приросту власного капіталу

P_k – сума капіталізованого прибутку

BK – власний капітал

$ЧП$ – чистий прибуток

$ВР$ – виручка

$КЛ$ – загальна сума капіталу

Розрахунок зробимо методом ланцюгових підстановок:

$$T\uparrow BK_0 = 12,388 * 2,381 * 1,828 * 0,5 = 26,96\%$$

$$T\uparrow BK_{ум.1} = 12,4 * 2,381 * 1,828 * 0,5 = 26,99\%$$

$$T\uparrow BK_{ум.2} = 12,4 * 2,04 * 1,828 * 0,5 = 23,12\%$$

$$T\uparrow BK_{ум.3} = 12,4 * 2,04 * 1,925 * 0,5 = 24,35\%$$

$$T\uparrow BK_1 = 12,4 * 2,04 * 1,925 * 0,52 = 25,33\%$$

Загальна зміна темпів зростання власного капіталу становить:

$$25,33 - 26,96 = -1,63\%$$

У тому числі за рахунок зміни:

Рентабельності обороту $26,99-26,96 = +0,03\%$

Оборотності капіталу $23,12-26,99 = -3,87\%$

Мультиплікатора капіталу $24,35-23,12 = +1,23\%$

Частки капіталізованого прибутку в загальній сумі чистого прибутку $25,33-24,35 = +0,98\%$

Показник	Минулий період	Звітний період
Темп приросту власного капіталу за рахунок капіталізації прибутку (Т↑ВК), %	26,96	25,33
Рентабельність обороту (Роб), %	12,388	12,4
Оборотність капіталу (Коб)	2,381	2,04
Мультиплікатор капіталу (МК)	1,828	1,925
Частка капіталізованого прибутку в загальній сумі чистого прибутку (Чкп)	0,5	0,52

Приклади тестових питань, які виносяться на державний екзамен:

- В чому полягає аналітичність економічної інформації:
А) у об'єктивному відображенні всіх досліджуваних явищ та об'єктів;
Б) у швидкості надходження;
В) у забезпеченні надходження даних з тією деталізацією, яка необхідна для управління;
Д) у максимальному забезпеченні потреб управління при мінімізації витрат на збирання, зберігання і використання даних;
Е) правильної відповіді не запропоновано.
- За місцем утворення економічна інформація поділяється на:
А) планову і облікову;
Б) зовнішню і внутрішню;
В) нормативну і облікову;
Д) нормативну і планову;
Е) правильної відповіді не запропоновано
- Ведуча роль у інформаційному забезпеченні економічного аналізу належить:
А) бухгалтерському обліку та фінансовій звітності;

- Б) статистичній звітності;
- В) бізнес-плану підприємства;
- Д) управлінському обліку;
- Е) правильної відповіді не запропоновано

4. Перевірка якості джерел аналізу передбачає:

- А) перевірку повноти складу аналізованих показників і правильності оформлення джерел аналізу;
- Б) перевірку наступності показників і методичної єдності їх формування;
- В) перевірку взаємної погодженості показників у різних джерелах;
- Д) всі відповіді правильні;
- Е) правильної відповіді не запропоновано.

5. У технологічному аспекті система економічного аналізу розглядається як:

- А) сукупність, що складається з трьох частин: вхід, процес, вихід;
- Б) процес – сукупність різних операцій;
- В) система, що розподіляється на окремі самостійні частини – підсистеми другого рівня;
- Д) вид інформації;
- Е) правильної відповіді не запропоновано.

6. Принцип цілісності організації економічного аналізу означає:

- А) пристосування побудови та функцій економічного аналізу до конкретних умов управління;
- Б) правильне співвідношення між різними елементами та об'єктами організації економічного аналізу;
- В) виявляється у комплексному використанні всіх джерел економічної інформації;
- Д) передбачає обґрунтування розподілу обов'язків по проведенню економічного аналізу між окремими виконавцями;
- Е) правильної відповіді не запропоновано.

7. Рентабельність продукції визначається:

- А) відношенням балансового прибутку до обсягу реалізованої продукції;
- Б) відношенням прибутку від реалізації до виплат процентів і податків до суми витрат на реалізовану продукцію;
- В) відношенням балансового прибутку до середньої вартості основних фондів та матеріальних оборотних коштів;
- Д) відношенням прибутку до суми майна підприємства;
- Е) правильної відповіді не запропоновано.

8. Коефіцієнт оборотності капіталу визначається:

- А) відношенням середньої суми капіталу до чистого прибутку;
- Б) відношенням виручки від реалізації до середньої суми капіталу;
- В) відношенням чистого доходу до середньорічної суми основного і оборотного капіталу;
- Д) відношенням чистого доходу до суми основного капіталу;
- Е) правильної відповіді не запропоновано

9. Вертикальний аналіз дозволяє визначити:

- А) зміну показників активів звітного періоду порівняно з попереднім;
- Б) динаміку зміни показників активів;
- В) склад та структуру кожного виду активів;
- Д) рівень досягнення планових показників;
- Е) правильної відповіді не запропоновано

10. Оцінити ділову активність підприємства можна за:

- А) темпами зростання сукупних активів;
- Б) темпами зростання обсягу продажів;
- В) темпами зростання прибутку;
- Д) співвідношенням темпів зростання всіх вище перелічених показників;
- Е) правильної відповіді не запропоновано

Рекомендована література:

1. Анализ хозяйственной деятельности в промышленности: учебник / [Н.А. Русак, В.И. Стражев, О.Ф. Мигун и др.] – Мн.: Выш. Шк., 1998. – 398с.;
2. Баканов М.И. Теория экономического анализа / М. Баканов, А. Шеремет.– 3-е изд. - М.: Финансы и статистика, 1993. – 284 с.;
3. Економічний аналіз: навч. посібник / [М.А. Болюх, В.З. Бурчевський, М.І. Горбатюк та ін.]; за ред. М.Г. Чумаченко. – [2-е вид., перероб. і доп.] – К.: КНЕУ, 2003. – 556 с.
4. Економічний аналіз: [навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів]/ За ред. Ф.Ф. Бутинця. – Житомир: ПП «Рута», 2003. – 680с.;
5. Економічний аналіз: [навч. посібник] / За ред.. М.Г. Чумаченка. – К.: КНЕУ, 2001. – 540с.;
6. Івахненко В.М. Курс економічного аналізу: Навч. посіб. – [5-те вид., випр. і доп.] – К.: Знання, 2006. – 261с.4
7. Ковалев В.В., Волкова О.Н. Анализ хозяйственной деятельности предприятия. – М.: Проспект, 2002. – 272с.;
8. Кравченко Л.И. Анализ хозяйственной деятельности в торговле. – Минск: Высшейш.шк., 2003.- 375с.;
9. Кузьминский А.Н. Организация бухгалтерского учета и анализа хозяйственной деятельности / А.Н. Кузьминский, В.В. Сопко.– К.: Вища шк., 1986.– 256 с.;

10. Мних Є.В., Ференц І.Д. Економічний аналіз: Навчальний посібник. – Львів: «Армія України», 2000. – 400с.;
11. Муравьев А.И., Мухин А.Ф. Анализ внешнеэкономической деятельности предприятия. – М.: Финансы и статистика, 1991. – 280с.;
12. Попович П.Я. Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання: Підручник. – [3-тє вид., перероб. і доп.]– К.: Знання, 2008. – 630с.;
13. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства: навч. посібник – [2-ге вид., випр. і доп.]– К.: Знання, 2005. – 662с.;
14. Савицкая Г.В. Теория анализа хозяйственной деятельности. – М.: ИНФРА-М, 2005. – 656с.;
15. Смекалов П.В., Ораевская Г.А. Анализ хозяйственной деятельности сельскохозяйственных предприятий: [Учебник.]– М.: Финансы и статистика, 1991. – 304с.;
16. Стратегічний аналіз: [навч. посібник] / Г.М. Давидов, В.М. Малахова, О.А. Магопець та ін. – К.: Знання, 2011. – 389с.;
17. Теорія економічного аналізу: [навчальний посібник] / Т.М. Чебан, Т.А. Калінська, І.О. Дмитрієнко: за ред. Проф. В.Є. Труша. – Київ: Центр навчальної літератури, 2003. – 214с.;
18. Шеремет А.Д., Сайфулин Р.С., Негашев Е.В. Методика финансового анализа. – М.: ИНФРА-М, 2002.- 313с.;
19. Шеремет А.Д., Щербакова Г.Н. Финансовый анализ в коммерческом банке. – М.: Финансы и статистика, 2000. – 433с.;
20. Фінансовий аналіз: [навч. посібн.] / О.А. Магопець, І.Г. Давидов, А.І. Сорокіна, Н.Ю. Головченко. – Кіровоград: ТОВ «КОД», 2009. – 280 с.